

ศึกษาวิเคราะห์จริยศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนจังหวัดภาคเหนือ An Ananalytical Study of Ethics for Community Development of Northern Provinces

อุทุมพร เกตุสุนทร, เยื้อง ปั่นหน่งเพ็ชร

Utoomporn ketsunthorn, Yueng Pannengpetch

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

สงเสริม แสงทอง

songserm seangthong

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Chiang Mai University

Corresponding Author, E-mail: inat_adm.care@hotmail.co.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิด หลักการ และกระบวนการในการพัฒนาชุมชน 2) เพื่อศึกษาแนวคิดจริยศาสตร์ตะวันตกและพุทธจริยศาสตร์ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์จริยศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนจังหวัดภาคเหนือเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัยพบว่า 1) กรณีศึกษาทั้ง 2 แห่ง มีแนวคิดในการทำงานแก้ไขปัญหาชุมชนโดยใช้สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนมาวิเคราะห์ และออกแบบกระบวนการแก้ไขปัญหา 2) ใช้แนวคิดทางพุทธศาสนาเป็นหลัก เป็นการพัฒนาคอบคลุมทุกมิติ ทั้งด้าน กาย วาจา และใจ เป้าหมายสำคัญเพื่อยกระดับจิตใจคนในชุมชนทั้งทางกายและทางใจ และการพัฒนาชุมชน 3) ผลลัพธ์ดังกล่าวเกิดจากแนวคิดความมีคุณค่าภายนอก ในกลุ่มทฤษฎีจริยศาสตร์ที่เน้นพิจารณาผลการกระทำ ประกอบด้วย แนวคิดหลักการสร้างผลลัพธ์อัตโนมัติ ทฤษฎีนี้พิจารณาความถูกต้องของการกระทำจากผลของการกระทำที่มีต่อตัวผู้กระทำเท่านั้น เช่นการที่พระครูสุจินนันทกิจ ท่านได้ปลูกป่าด้วยตัวเองเพื่อยืนยันแนวคิดให้ชาวบ้านมีความเชื่อ ศรัทธา และปฏิบัติตามเครือข่ายองค์กรศาสนาผ่านเอช ไอ วี (HIV)

หรือโรคเอดส์ในประเทศไทย เน้นการพัฒนาให้ผู้ติดเชื้อ เอช ไอ วี ลูกขึ้นมาดูแลตนเอง ฟังตนเองได้ รู้สึกมีคุณค่าในตัวเอง และการพัฒนาชุมชนจังหวัดภาคเหนือ ส่วนแนวคิดของปริตถนิยม ทฤษฎีนี้พิจารณาความถูกต้องของการกระทำจากผลของการกระทำที่มีต่อทุกคนที่เกี่ยวข้อง ยกเว้นตัวผู้กระทำเอง ลัทธิเห็นแก่ผู้อื่นนี้ เป็นทฤษฎีจริยศาสตร์ที่ถือว่ามนุษย์คือสัตว์ที่จะต้องเสียสละ ซึ่งถือว่ามนุษย์ไม่มีสิทธิที่จะเป็นอยู่เพื่อตัวเอง และการช่วยเหลือผู้อื่นคือความหมายของการมีชีวิตอยู่

คำสำคัญ: การพัฒนาชุมชน, พุทธจริยศาสตร์, เครือข่ายพระสงฆ์นักพัฒนาชุมชนภาคเหนือ

Abstract

This article has three objectives: 1) to investigate concepts, principles and processes for community development; 2) to examine the Western ethical concepts and Buddhist ethics; 3) to analyze the ethics for of northern provinces. This research was conducted by the qualitative research method. The results found that both case studies conceptualized in solving community problems by using community problem to analyze and design processes to solve the problems which apply Buddhist ideas mainly. It was a development that covers all dimensions for overcoming problems with an emphasis on physical, verbal, and mental development. This aimed to develop the minds of people to get rid of physical and mental suffering and community development. As for the concept of ethics, it was anticipated to the concept of extrinsic value. In the ethical theory that focuses on the results of action, there is the consequentialism that consists of the concept of egoism. This theory considers the right and wrong of an action solely from the effect of the action on the doer. For example, Phrakru Suchinanantakit, he has planted a forest by himself in order to support the villagers' belief and faith and practice accordingly the HIV/AIDS Religious Networks or HIV/AIDS Organizations in Thailand. It emphasized to develop the HIV/AIDS patients being able to take care of themselves, being self-reliant, feeling self-esteem,

being not a burden to others and community development of northern provinces. In the concept of altruism, this theory considers the right and wrong of an action based on the effect it has on everyone involved except the act itself. This cult for the sake of others remains an ethical theory that assumes mortal beings represent sacrificial animals, and man possesses no right to exist for himself, helping others is what it signifies to live.

Keywords: Community Development, Buddhist Ethics, Network of Monk Developer in Northern Community

บทนำ

การพัฒนาชุมชนมีแนวทางหลากหลาย จากอดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งมีเครือข่าย องค์กรดำเนินงานพัฒนาชุมชนมากมาย เช่น องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน สมาคม มูลนิธิ กลุ่ม NGO หรือแม้กระทั่งคนในชุมชนที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในชุมชน หากจะกล่าวถึงเป้าหมายการพัฒนาชุมชนแล้ว มุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม ด้านการเมือง การปกครอง และระบบโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน ซึ่งในกระบวนการการพัฒนาชุมชนมีความแตกต่างไปตามบริบทของแต่ละชุมชน (กนกนาถ โปธิ และคณะ, 2550: 30-37)

การพัฒนาชุมชนเป็นขบวนการของประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมของชุมชนนั้นให้เจริญยิ่งขึ้น และผสมผสานชุมชนนั้นเข้าเป็นชีวิตของชาติ และเพื่อให้ประชาชนสามารถอุทิศตนเอง เพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตามอาจกล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนก็คือการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งหมายถึงชีวิตของบุคคลที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเหมาะสม ไม่เป็นภาระและไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้แก่สังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสามารถดำเนินชีวิตที่ชอบธรรม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ค่านิยมของสังคม สามารถแก้ไขปัญหา ตลอดจนการแสวงหาสิ่งที่ตนปรารถนาให้ได้มาอย่างถูกต้อง ภายใต้เครื่องมือ และทรัพยากรที่มีอยู่โดยมีจุดเน้นของคุณภาพชีวิตเป็น 3 ประเด็น (ส. ศิวรักษ์, 2550: 47-57)

1. ทางด้านร่างกาย : บุคคลต้องมีสุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นผลจากการได้รับการตอบสนองทางด้านปัจจัยความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่พอเหมาะ

2. ทางด้านจิตใจ : คือจะต้องมีสภาพจิตใจที่สมบูรณ์ร่าเริงแจ่มใส ไม่วิตกกังวล รู้สึกพอใจในชีวิตของตน ครอบครัว และสังคมในสภาพแวดล้อมที่ดี มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

3. ด้านสังคม : บุคคลที่สามารถดำรงชีวิตภายใต้บรรทัดฐาน และค่านิยมทางสังคมในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมได้อย่างปกติสุข

ในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งต้องตระหนักถึงคุณค่าและศักยภาพของคนในชุมชนโดยพยายามนำศักยภาพและคุณค่าในชุมชนนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด พร้อมทั้งสร้างสัมพันธภาพระหว่างความสามารถของแต่ละคน สมาคม องค์กรและเครือข่ายเปลี่ยนแปลงความคิดการพัฒนาชุมชนจากแบบดั้งเดิมโดยมีการทำงานแบบบนลงล่าง คือการพัฒนาตามวัตถุประสงค์หรือความต้องการของ ภาครัฐ ภาคเอกชน สมาคม องค์กร หรือเครือข่ายต่างๆ โดยเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาชุมชนแบบใหม่เป็นการพัฒนาชุมชนแบบทำจากล่างสู่บน เป็นการมองปัญหาที่ชุมชนเป็นหลักโดยใช้ ความเข้มแข็งของชุมชนเป็นรากฐาน ทำให้คนในชุมชนเข้าใจว่าชนมีสติปัญญา ชุมชนมีความสามารถ และมีพลังที่จะสามารถแก้ไขปัญหาก็สามารถที่จะพัฒนาชุมชนของตนเองให้เจริญก้าวหน้าและมีความยั่งยืนได้

ในปัจจุบัน มีแนวทางการพัฒนาชุมชนอีกรูปแบบหนึ่งที่สามารถพัฒนาชุมชนและแก้ไขปัญหาชุมชนควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านจิตใจ สร้างจิตสำนึกในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม และรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนสืบทอดสู่ลูกหลานได้อย่างยั่งยืน แนวการพัฒนานี้เป็นการใช้ปรัชญาทางจริยศาสตร์หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาเป็นแนวทางการในการพัฒนาชุมชน ตามที่กล่าวมานั้น ผู้วิจัยพบว่า ในการทำงานพัฒนาของพระสงฆ์และองค์กรทางศาสนาก็มีส่วนสำคัญอย่างยิ่ง และการทำงานขององค์กรเหล่านี้ มีแนวคิดในการทำงาน และถ้านำมาวิเคราะห์ทางจริยศาสตร์จะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างไร สิ่งเหล่านี้เป็นองค์ความรู้สมัยใหม่ที่องค์กรทางศาสนาจะต้องใช้เพื่อทำการสื่อสารกับคนในยุคปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิด หลักการ และกระบวนการในการพัฒนาชุมชน
- 2) เพื่อศึกษาแนวคิดจริยศาสตร์ตะวันตกและพุทธจริยศาสตร์
- 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์จริยศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนจังหวัดภาคเหนือ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย 1) การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ชั้นปฐมภูมิ คือ คัมภีร์ พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์เสส และ เอกสารข้อมูล บริบท และรูปแบบการทำงาน ของพระครูสุจินนันทกิจ ศูนย์ฟื้นฟูคุณภาพชีวิตในชุมชนวัดโป่งคำ จังหวัดน่าน และองค์กรเครือข่ายศาสนาด้านเอชไอวี/เอดส์ในประเทศไทย จังหวัดเชียงใหม่ชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ ตำราวิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย หนังสือ เอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น บทความทางวิชาการ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร อินเทอร์เน็ต รวมทั้งงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) และ 3) สัมภาษณ์ผู้นำองค์กรทั้ง 2 แห่ง ประกอบไปด้วยพระครูสุจินนันทกิจ เจ้าคณะอำเภอสันติสุข จ.น่าน และ นายสุริยนต์ สูงคำ ผู้จัดการเครือข่ายองค์กรศาสนาด้านเอชไอวี/เอดส์ในประเทศไทย ตลอดถึงเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจำนวน 3 คน

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1) รวบรวมและเรียบเรียง ตลอดจนการจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง จากตำราเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) แยกแยะ และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดตามจุดประสงค์ของการศึกษาวิจัย ทั้งในด้านเอกสาร และการสัมภาษณ์เก็บข้อมูลภาคสนาม และ 3) จัดทำเป็นรูปแบบสมบูรณ์ เพื่อนำเสนอผลการวิจัย สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ โดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง จริยศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนจังหวัดภาคเหนือ สรุปผลการวิจัยดังนี้

1. แนวคิด หลักการ และกระบวนการในการพัฒนาชุมชน

ศูนย์เรียนรู้ที่มีชีวิต หมายถึง ผู้เรียนสามารถจับต้อง สัมผัส และนำไปประยุกต์ในพื้นที่ของตนเองได้จริง พอแบ่งองค์ความรู้ประเภทต่างๆ ได้ดังนี้

1. การฟื้นฟูป่าแบบไม่ต้องปลูก มีแหล่งเรียนรู้ป่าชุมชนประมาณ 6,000 กว่าไร่ แล้วการเรียนรู้เรื่องแนวกันไฟ ซึ่งท่านพระครูบอกว่าทำแนวกันไฟได้ เราต้องสร้างแนวกันไฟให้แก่ชุมชนต้องสร้างแนวกันชนไม่ให้คนรุกป่าเขตป่าอีก
2. การจัดการน้ำแบบยั่งยืน โดยการจัดทำฝายชะลอน้ำแบบกึ่งถาวรในพื้นที่เกษตรกรรมประมาณ 36 แห่ง เป็นการจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ การจัดการน้ำอย่างรู้คุณค่า นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้การแบ่งปันน้ำจากที่หนึ่งไปยังที่หนึ่งอีกด้วย
3. การทำเกษตรเชิงประณีต มีความแตกต่างจากเกษตรเชิงผสมผสานเล็กน้อย เพราะการทำเกษตรเชิงประณีตมีฐานคิดจากเกษตรกรรม ไม่ได้ปลูกเพื่อกินอย่างเดียว แต่ไปสัมพันธ์กับเรื่องของตลาด เชื่อมกับเศรษฐกิจของเกษตรกรรม เช่น ตั้งเป้าหมายว่าจะต้องมีรายได้วันละ 300 บาท คนปลูกก็ต้องคิดคำนวณว่าปลูกอะไรถึงจะได้วันละ 300 บาท
4. ใช้ธรรมเป็นฐาน ให้คนเข้าถึงธรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับดิน น้ำ ป่า ไม่เพียงแต่ในพุทธศาสนาเท่านั้น ทุกคนควรต้องเข้าถึงหลักธรรมแต่ละศาสนาได้อย่างแท้จริง องค์ความรู้ภูมิปัญญาของที่นี่ต้องสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้
5. ใช้งานเป็นทุน สอนให้พึ่งตนเองและพึ่งคนใกล้ขีด สู่กระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม ฝึกให้ชาวบ้านเป็นผู้ประกอบการ ชักชวนเครือข่ายต่างๆ มาร่วมคิดวางแผน เอาข้อมูลมาแบ่งกัน โดยงานแต่ละอย่างนั้น ต้องเป็นงานที่ชาวบ้านได้ดำเนินมาเมื่อครั้งอดีตถึงปัจจุบัน
6. บุญคือเป้าหมาย คำว่าบุญก็คือความเสียสละ ให้นึกถึงคนอื่น นึกถึงตนเอง กิจกรรมภาคเกษตรทำอะไรให้ปลอดสารเคมี ปลอดสารพิษ เมื่อใช้แล้วไม่มีผลกระทบต่อคน สิ่งแวดล้อม สังคมโดยรวม คนในชุมชนกินต้องปลอดภัย เมื่อคนอื่นปลอดภัยสุขภาพดี เขาก็จะคิดดี พูดดี ทำดี สังคมเราก็จะร่มเย็น ส่วนเครือข่ายองค์กรศาสนาด้านเอชไอวี/เอดส์ในประเทศ จังหวัดเชียงใหม่ นั้น ดำเนินการเพื่อลดการติดเชื้อ HIV ในประเทศมีการใช้กระบวนการการทำงานโดยบูรณาการ กลยุทธ์ในการดูแลรักษาและป้องกันโรคเอดส์ เข้าสู่แผนงานโครงการของจังหวัดและภาคส่วนต่างๆ ให้ครอบคลุมประชากรกลุ่มเป้าหมายทั้ง 4 จุดบริการได้แก่ ชุมชน โรงเรียน สถานประกอบการ และบริการสุขภาพทั้งหมดจำนวน 21 จังหวัด 60 พื้นที่ เพื่อพัฒนารูปแบบการดูแลสนับสนุน และส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้ติดเชื้อเอช ไอ วี ผู้ป่วยเอดส์ เด็กและผู้ได้รับผลกระทบในชุมชนโดยมีองค์กรศาสนาเป็นกลไกขับเคลื่อน และนำไปสู่การขยายรูปแบบการดำเนินงาน ส่วนหลักคิดการดำเนินงานขององค์กรเครือข่ายศาสนาฯ พบว่ามีการใช้หลักธรรมทางศาสนาในการทำงานเพื่อช่วยเหลือ พัฒนา

คุณภาพชีวิตของผู้ติดเชื้อ เอช ไอ วี/และผู้ที่ได้รับผลกระทบ เช่น ครอบครัว สามเณร ภรรยา ตามความเชื่อของคนนั้นๆ ได้แก่ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักธรรมทางของคริสต์ ศาสนา และหลักคิดของมุสลิม อย่างไรก็ตามแม้ว่าจะมีความแตกต่างทางด้านศาสนาแต่เจตนาคือการช่วยให้มนุษย์ได้พัฒนาจิตใจให้หลุดพ้นจากความทุกข์ เข้าถึงความสงบสุข และเกิดปัญญาในการแก้ไขปัญหาต่าง ด้วยตัวเอง (คู่มือโครงการเครือข่ายองค์ศาสนาด้าน เอชไอวี/เอดส์ในประเทศไทย, 2555: 15-19)

2. แนวคิดจริยศาสตร์ตะวันตกและพุทธจริยศาสตร์

ผลการศึกษา แนวคิดทฤษฎีจริยศาสตร์ตะวันตกนั้น ผู้วิจัยได้กล่าวถึงจริยศาสตร์ของเพลโต จริยศาสตร์ของอิมมานูเอลคานท์ และจริยศาสตร์ของจอห์น สจ๊วต มิลล์ ซึ่งเป็นจริยศาสตร์ที่เน้น ในเรื่องคุณธรรมคือความดีที่สูงที่สุด จริยศาสตร์ที่เน้นเรื่องเหตุผลและการตัดสินใจของผู้กระทำ ที่เป็นจริยศาสตร์ที่เน้นความสุขในประโยชน์ส่วนรวม ส่วนในแนวคิดพื้นฐานทางด้านปรัชญาตะวันออกด้วยจริยธรรมได้แก่ ปรัชญาเต๋า ปรัชญาขงจื้อ ปรัชญาโมโจ้ว ปรัชญาอินเดีย และพุทธปรัชญา และในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เน้นศึกษาแนวคิดทฤษฎีของพุทธปรัชญาเป็นหลักโดยมีสาระสำคัญ คือ จริยศาสตร์พุทธจริยศาสตร์ระดับต้น พุทธจริยศาสตร์ระดับต้นนั้น หมายถึง เอาสิ่งที่มนุษย์เราต้องรู้ต้องทราบและยึดเป็นหลักเกณฑ์เบื้องต้นในการดำรงชีวิตและปฏิบัติภารกิจหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเป็นปกติสุข มีความราบรื่นในหน่วยงาน องค์กรและสมาชิกในสังคมรอบข้าง พุทธจริยศาสตร์ระดับกลาง นี้จะสูงต่อเนื่องมาจากขั้นต้น หรือขยายความเพิ่มเติมจากขั้นมูลฐาน คือ เบญจศีล เบญจธรรม เรียกรวมว่าเป็น “มนุษย์ธรรม” คือธรรมที่ทำให้เกิดขึ้นเป็นมนุษย์ อยู่ในสังคมมนุษย์อย่างมีความสุขพอสมควรแก่อัตภาพตามฐานะตำแหน่งและหน้าที่อันชอบธรรม ส่วนพุทธจริยศาสตร์ขั้นกลางก็จะพัฒนาชี้ชัดถึงความละเอียดอ่อนลึกซึ้งลงไปอีกทั้งเรื่องของ กาย วาจา ใจ คือหลักกุศลกรรมบถ 10 ประการหลักพุทธจริยศาสตร์ขั้นสูงนี้ เป็นธรรมะหรือจริยธรรมขั้นปรมาตม ประกอบด้วยธรรมที่ปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์หรือธรรมะในระดับที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติมีคุณธรรมขั้นสูงเป็นอริยบุคคลเป็นโลกุตตรธรรม แปลว่า ธรรมที่จะทำให้หลุดพ้นจากโลกแห่งโลกียะ หรือโลกแห่งการเวียนว่ายตายเกิดอาจเกิดในวัฏจักร คือ การเกิด แก่ เจ็บ และตาย และเพื่อประยุกต์ใช้ในการทำงานในเรื่องของพุทธจริยศาสตร์ขั้นสูงจึง ประกอบด้วยหลักธรรม คือ อริยสัจ 4 และปฏิจจสมุปบาท (ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, 2554: 78-81)

3. จริยศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนจังหวัดภาคเหนือ

การทำงานของของพระครูสุจินนันทกิจ วัดโป่งคำ จังหวัดน่าน และองค์กรเครือข่ายศาสนาด้านเอชไอวี/เอดส์ในประเทศ นั้นมีหลักการในการพัฒนาชุมชนโดยการเริ่มต้นที่ การมีเจตนาในการช่วยเหลือผู้อื่น เจตนาดี (Good Will) ตามแนวคิดจริยศาสตร์ของค่านท์ คือมีความตั้งใจดี ค่านท์เห็นว่า ความตั้งใจที่ดีคือพลังที่เป็นแรงกระตุ้นในศีลธรรมทุกอย่าง ความตั้งใจดีมีใช้ดีเพราะสิ่งที่เกิดขึ้นและส่งผลสำเร็จหรือเนื่องจากว่าความพอเพียงที่จะบรรลุถึงเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้บางอย่าง แต่มันดีก็เนื่องจากการมีความตั้งใจคือมันดีในตัวมันเองและเมื่อคำนึงถึงตัวเอง การพัฒนาชุมชนนั้นเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้นโดยมีกรอบแนวคิดเป็นเบื้องหลังของการกระทำนั้นๆ ซึ่งในส่วนของท่านพระครูสุจินนันทกิจเกิดจากความตั้งใจให้ชาวบ้าน ลดการตัดไม้ทำลายป่า ลดการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวของชาวบ้าน ด้านเครือข่ายองค์กรศาสนาด้านเอชไอวี/เอดส์ในประเทศ ก็เกิดจากองค์กรของศาสนาที่พยายามถ่ายทอดความรู้ เรื่องการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ และการเฝ้าระวังรักษาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์จึงถือได้ว่าเป็นมีการใช้หลักการเดียวกัน ซึ่งถือเป็นเจตนาดีในการพัฒนาชุมชนด้วยกันทั้งคู่

กระบวนการทำงานของท่านพระครูสุจินนันทกิจนั้น เกิดขึ้นเพราะการอาศัยธรรมชาติเป็นเครื่องสอนธรรมและหล่อเลี้ยงชีวิตของมนุษย์จึงเป็นการสร้างการอนุรักษ์ป่าไม้ สร้างนิเวศน์สำนึก ตามหลักจริยศาสตร์ที่เป็นจริยศาสตร์ในเชิงนิเวศ (Environmental Ethics) ตามแนวคิดของอาลโด ลีโอโพลด์ และแนวคิด “นิเวศน์สำนึก” (Ecological Conscience) ให้เหตุผลไว้ว่า ความก้าวหน้าของนิเวศวิทยาไม่จำเป็นที่จะต้องนำไปสู่ท่าทีที่โอบอุ้มธรรมชาติ เพราะถึงแม้นิเวศวิทยาจะมองโลกธรรมชาติเป็นองค์รวมก็ตาม ตลอดเวลา ลีโอโพลด์ คือผู้ที่พยายามแสดงให้เห็นว่า “สำนึกทางสังคม” จะต้องเป็น สำนึกที่แผ่ขยายไปครอบคลุมสังคมที่ยิ่งใหญ่กว่าสังคมมนุษย์ ซึ่งก็หมายความว่าความเห็นแก่ตัวหรือความเป็นสปิชีสนิยมของเราซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบ ต่างๆ ของการเอาเปรียบสปิชีสอื่นและสิ่งอื่นในโลกชีวนั้นมิได้เอื้อต่อความอยู่รอดของสังคมโดยรวม แต่ละสังคมมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอันทำให้เกิดเป็นสังคมใหญ่ส่วนรวม ความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นความสัมพันธ์อันจำเป็นต่อความอยู่รอดของสังคมใหญ่ ผนวกกับแนวคิดจริยศาสตร์ตะวันออกเช่น เต๋า ที่ให้ความสำคัญกับธรรมชาติว่าเป็นบ่อเกิดของสรรพสิ่ง กับแนวคิดพุทธจริยศาสตร์นั้นเป็นตัวนำ คือการมองว่า ธรรมะคือกฎธรรมชาติและภาพของโลกในฐานะที่เป็นสหกรณ์ใหญ่ของอุดมคติของการรักษาป่า คือแนวทางแห่งปฏิจจสมุปบาทธรรม ที่ถือเป็นกฎธรรมชาติ

ในความหมายที่ว่า เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี หรือ เพราะสิ่งนี้เกิด สิ่งนี้จึงเกิด เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี หรือ เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ การเรียงลำดับให้เห็นถึงผลดี ผลเสียของการปลูกป่าและการทำลายป่า เป็นกฎของเหตุและผลในทางพุทธจริยศาสตร์ของการสร้างคนดี ให้เห็นถึงโทษของการทำลายชีวิต หรือชีวิตของสรรพสิ่งให้มีการอิงอาศัยกันมากกว่าทำลาย

เครือข่ายองค์กรศาสนาด้านเอชไอวี/เอดส์ในประเทศไทย เป็นองค์กรที่มีกระบวนการทำงานโดยใช้ วัด, โบสถ์, มัสยิด เป็นกลไกในการดำเนินงานมีผู้นำศาสนาในแต่ละศาสนาเป็นตัวเชื่อมประสานงานกับหน่วยงานและภาคีต่างๆ เช่น โรงเรียน ชุมชน หน่วยงานราชการ กลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ และอื่นๆ ในการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการแพร่ระบาดของโรค HIV/เอดส์ พัฒนาและสร้างสังคมที่เอื้อต่อการดูแลและการจัดกิจกรรมหนุนเสริมศักยภาพ แก่ผู้ที่ได้รับผลกระทบ ปรับเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อผู้ติดเชื้อ ลดการตีตรา การเลือกปฏิบัติ ต่อผู้ที่ได้รับผลกระทบ ในแนวคิดที่ว่าด้วยความประพฤติ (Conduct) คือพฤติกรรมที่มีมโนธรรมเข้ามาแทรก เมื่อมีมโนธรรมเกิดขึ้นก็ย่อมจะต้องมีการตัดสินใจอย่างเสรี (Deliberation) ตามมา หากตัดสินใจ เลือกทำตามมโนธรรม ก็เรียกว่าความประพฤติดี (Good Conduct) หากตัดสินใจเลือกปฏิบัติฝืน มโนธรรมก็เรียกว่าความประพฤติเลว (Bad or Immoral Conduct) พฤติกรรม (Behavior) ได้แก่ การกระทำทุกอย่างของมนุษย์และสัตว์ บางคนถือว่าพืชก็มีพฤติกรรมได้ด้วย ถ้ามีมโนธรรมเข้าแทรกเรียกว่าความประพฤติ ถ้าไม่มีมโนธรรมเข้าแทรก เรียกว่า พฤติกรรมอศีลธรรม (Amoral Behavior) อย่างปนกกับความประพฤติผิดศีลธรรมหรือทุศีล (Immoral Conduct) ซึ่งเป็นความประพฤติที่ฝืนมโนธรรม (Conscience) คือ ความสำนึกดี ชั่ว อาจจะสำนึกในขณะที่จะต้อง ตัดสินใจเลือกวิถีทางประพฤติเฉพาะหน้า หรืออาจจะสำนึกอดีตแต่ยังมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือก วิถีทางประพฤติเฉพาะหน้าก็ได้ (ธวัชชัย จันทจุฬาและคณะ, 2559 : 45-55)

อภิปรายผล

กระบวนการในการพัฒนาชุมชนศูนย์เรียนรู้วัดโป่งคำมีองค์ความรู้ที่เป็นเฉพาะของที่นี่ว่า “ศูนย์เรียนรู้ที่มีชีวิต” หมายถึง ผู้เรียนสามารถจับต้อง สัมผัส และนำไปประยุกต์ในพื้นที่ของตนเองได้จริง โดยการฟื้นฟูป่าแบบไม่ต้องปลูก มีแหล่งเรียนรู้ป่าชุมชน แนวกันไฟ ซึ่งท่านพระครูบอกว่าจะทำแนวกันไฟได้ มีการจัดการน้ำแบบยั่งยืน โดยการจัดทำฝายชะลอน้ำแบบกึ่งถาวร เป็นการจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ รู้คุณค่า นอกจากนี้ยังได้เรียนรู้

การแบ่งปันน้ำจากที่หนึ่งไปยังที่หนึ่ง และมีการทำเกษตรเชิงประณีต มีความแตกต่างจากเกษตรเชิงผสมผสานเล็กน้อย เพราะการทำเกษตรเชิงประณีตมีฐานคิดจากเกษตรกร ไม่ได้ปลูกเพื่อกินอย่างเดียว แต่ไปสัมพันธ์กับเรื่องของตลาด เชื่อมกับเศรษฐกิจของเกษตรกร ซึ่งจะใช้ธรรมเป็นฐาน ให้คนเข้าถึงองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ ใช้งานเป็นทุน สอนให้พึ่งตนเองและพึ่งคนใกล้ชิด สู่กระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม เพราะงานที่ทำในปัจจุบันถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในชีวิตของมนุษย์ทุกคน และต้องเป็นการทำงานด้วยความรับผิดชอบต่อน้ำที่ ซึ่งยังจะเป็นการย่ำเตือนหรือทำให้ชีวิตของตนเองมีความหมายต่อโลก (พินิจ รัตนกุล, 2556: 61)

แนวคิดจริยศาสตร์ตะวันตกและพุทธจริยศาสตร์ เรื่องคุณธรรม คือความดีที่สูงที่สุด เน้นความสุขในประโยชน์ส่วนรวม ส่วนในแนวคิดพื้นฐานทางด้านปรัชญาตะวันตก หรือพุทธจริยศาสตร์ ที่เป็นการเอาสิ่งที่มนุษย์เราต้องรู้ต้องทราบและยึดเป็นหลักเกณฑ์เบื้องต้นในการดำรงชีวิตและปฏิบัติภารกิจหน้าที่ เพื่อให้เกิดความเป็นปกติสุขในสังคมรอบข้าง ทำให้เกิดมนุษยธรรม ที่สอดคล้องกับการศึกษาของ สมจิตรา กิตติมานนท์ ศึกษาเรื่อง องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ในระดับชุมชนจังหวัดนครสวรรค์ อธิบายว่า พุทธจริยศาสตร์คือจริยศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักเกณฑ์ทางจริยธรรมซึ่งพระพุทธเจ้า ทรงวางหลักเกณฑ์ไว้เป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ตั้งแต่พื้นคือศีลธรรม 5 ทิศ 6 ระดับกลาง คือ กุศลกรรมบถ 10 เป็นจริยศาสตร์เพื่อการขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้น ระดับสูงมรรคมีองค์ 8 เป็นจริยศาสตร์เพื่อพัฒนาตนสู่ความเป็นอริยชน พุทธจริยศาสตร์เป็นรากฐานแห่งการพัฒนาคนสู่ ความเป็นมนุษย์เริ่มต้น ที่จิตใจของคนมีคุณธรรม จริยธรรม ตนเองและคนในครอบครัว ปฏิบัติศีลธรรม ทำข้อในชีวิตประจำวันให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานและพัฒนาตนขึ้นไประดับกลางปฏิบัติในกุศลกรรมบถ 10 จนพัฒนาไประดับสูงคืออริยสัจ 4 มรรค 8 เป็นอริยบุคคล มีโอกาสบรรลุธรรมในโอกาสต่อไป (สมจิตรา กิตติมานนท์, 2560: 45-46)

จริยศาสตร์ในการพัฒนาชุมชนภาคเหนือ เป็นแนวคิดที่มองคุณค่าภายนอก ในกลุ่มทฤษฎีจริยศาสตร์ที่เน้นพิจารณาผลการกระทำ ประกอบด้วย แนวคิดหลักในการสร้างผลลัพธ์คืออัตนियม เช่นการที่พระครูสุจินนันทกิจ ท่านได้ปลูกป่าเองเพื่อยืนยันแนวคิดให้กับตนเองเพื่อให้ชาวบ้านเชื่อถือท่าน เพราะการอธิบายเพียงอย่างเดียวใช้ไม่ได้ผล ส่วนในแนวคิดของปรัถนียม จะพิจารณาความถูกต้องของการกระทำจากผลของการกระทำที่มีต่อทุกคนที่เกี่ยวข้อง ยกเว้นตัวผู้กระทำเอง ลัทธิเห็นแก่ผู้อื่นนี้เป็นทฤษฎีจริยศาสตร์

ที่ถือว่ามนุษย์คือสัตว์ที่จะต้องเสียสละซึ่งถือว่ามนุษย์ไม่มีสิทธิที่จะเป็นอยู่เพื่อตัวเอง การช่วยเหลือผู้อื่นคือความหมายของการมีชีวิตอยู่ของเขา ดังเช่นอัสมาศักรหรือผู้นำทำกิจกรรมของกลุ่มเครือข่ายองค์กรศาสนา และประโยชน์นิยม เช่นสร้างความเข้าใจในชุมชน และมีการใช้หลักศาสนธรรมเพื่อปรับทัศนคติและลดการรังเกียจ ลดการตีตรากลุ่มผู้ติดเชื้อ และผู้ที่ได้รับผลกระทบในชุมชน ที่สอดคล้องกับการศึกษาของ พระมหาชัยวุธ โภชนกุล ศึกษาเรื่องการกระทำเหนือหน้าที่ในทฤษฎีจริยศาสตร์ร่วมสมัย อธิบายว่า จริยศาสตร์เชิง ปทัสถาน ประโยชน์นิยมและลัทธิคานต์ไม่มีที่ว่างเพื่อรองรับ การกระทำเหนือหน้าที่ แต่ จริยศาสตร์คุณธรรมยอมรับการกระทำเหนือหน้าที่ได้ เพราะประโยชน์นิยม ยึดถือหลัก แห่งการประโยชน์สูงสุด ว่าเป็นหน้าที่ และลัทธิคานต์ประมวลการกระทำที่มีค่าทางศีล ธรรม ทั้งหมดว่าเป็นหน้าที่ ส่วนจริยศาสตร์คุณธรรมให้ความสำคัญแก่ลัทธินิสัยที่มีคุณธรรม เพื่อใช้กำหนดการกระทำเท่านั้น จึงมีที่ว่างไว้สำหรับการกระทำเหนือหน้าที่ (พระมหาชัยวุธ โภชนกุล, 2547: 97)

องค์ความรู้จากงานวิจัย

หากทำความเข้าใจถึงคุณค่าของความเป็นมนุษย์ในเชิงจริยศาสตร์ โดยไม่ได้ แบ่งแยกประเภทของผู้ติดเชื้อ HIV และผู้ที่ไม่ติดเชื้อ ในการศึกษาเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ใน การเข้าถึงชุมชน ดังนั้น การพัฒนาตามหลักการทางพุทธจริยศาสตร์ จึงควรเป็นนวัตกรรม หรือองค์ความรู้ที่สามารถทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมสูงสุด และ “ผู้เรียนรู้ รวม ถึงกระบวนการเรียนรู้ จะต้องสามารถจับต้อง สัมผัส และนำความรู้นั้นไปประยุกต์ในพื้นที่ ของตนเองได้จริง”

นวัตกรรมนั้นจะต้องมีความสอดคล้องต่อความต้องการของชุมชน ดังเช่น การ ที่ชุมชนเกิดการเรียนรู้ถึงวิชาชีพ การพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้วยหลักการหรือคุณธรรมทาง พุทธศาสตร์ หรือจะเป็นหลักการอื่นๆ ที่คนในชุมชนเข้าใจได้ง่าย และสามารถปรับใช้ได้ จริงในชีวิตของตน ซึ่งผลที่ตามมา คือ คุณธรรมที่เกิดขึ้นนั้น “จะทำให้คนในชุมชน มีความ รับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน ทำให้ตนเองมีคุณค่าต่อโลกและมนุษยชาติ” ที่เน้นความสุข ในประโยชน์ส่วนรวม โดยจะต้องเสียสละความเห็นแก่ตัวเพื่อส่วนรวม “ตามสิทธิที่จะเป็น อยู่เพื่อตัวเอง” เพื่อให้เกิดสันติสุขแก่คนทุกประเภททั้งทำให้เกิดการเคลื่อนไหวเชิง จริยศาสตร์สู่สังคม ในประเทศไทยอีกทางหนึ่งด้วย

สรุป

การพัฒนาเป็นเครื่องมือในการทำให้สังคมมนุษย์อยู่อย่างสงบสุข ลดการเกิดปัญหาต่างๆ ปัจจุบันหลายหน่วยงานให้ความสำคัญเรื่อง การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นกระบวนการพัฒนาที่ไม่เอนเอียงไปทางเศรษฐกิจ ให้ความสำคัญกับผลิตภัณฑ์รวมในประเทศ หรือ Gross Domestic Product (GDP) จนทำลายทรัพยากรประเทศชาติ และสร้างปัญหาให้คนรุ่นหลัง ภาคเหนือซึ่งมีสภาพปัญหาต่างจากภาคอื่นๆ ใน 2 ลักษณะได้แก่ ปัญหาการบุกรุกป่า การแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติของคนในชุมชน และปัญหาการแพร่ระบาดของเชื้อ เอช ไอวี/เอดส์ แม้ปัจจุบันปัญหานี้จะลดลงจากอดีตมากก็ตาม เพราะคนมีความรู้ความเข้าใจในการป้องกันตนเองแต่ในแง่ผลกระทบ ยังส่งผลต่อบุคคลที่ติดเชื้อ และคนรอบข้าง เพราะต้องได้รับการรักษาดูแล การทำความเข้าใจอย่างต่อเนื่อง

หากวิเคราะห์การพัฒนากับทฤษฎีทางปรัชญานั้น พบว่ามีหลายแนวคิดที่อธิบายปรากฏการณ์ได้ค่อนข้างดี แนวคิดหนึ่งที่สำคัญก็คือ จริยศาสตร์เชิงพุทธ ที่อธิบายถึงการกระทำด้วยเหตุผล และความปรารถนาดีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน มองทุกอย่างมีความเกี่ยวโยง และสัมพันธ์กัน ดังนั้นการเกิดปัญหา ณ จุดใด จุดหนึ่งของสังคมจึงถือว่าเป็นภาระที่ทุกคนจะต้องเข้ามาช่วยกันแก้ไข โดยไม่ปล่อยให้เป็นที่ของหน่วยงานรัฐเพียงอย่างเดียว แนวคิดนี้ยังมองว่าการพัฒนานั้นต้องเริ่มจากภายใน หรือจิตใจของคน เพราะคนมีความสุข คนมีปัญญาก็สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคมได้ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาในอนาคตอีกด้วย (สัญญา สัญญาวัฒน์, 2551: 37)

แนวทางคิดปรัชญาทางด้านตะวันตก มองว่า การพัฒนาเป็นการพัฒนาในเรื่องคุณธรรม คือ ความดีที่สูงที่สุดที่มนุษย์พึงมี และจริยศาสตร์ที่เน้นเรื่องเหตุผลและการการตัดสินใจของผู้กระทำ ที่เป็นจริยศาสตร์ที่เน้นความสุขในประโยชน์ส่วนรวม ตามแนวคิดของของเพลโต จริยศาสตร์ของอิมมานูเอลคานท์ และ จริยศาสตร์ของจอห์น สจ๊วต มิลล์ เป็นต้น (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2526:46)

บรรณานุกรม

- กนกนาถ โพธิ์ และคณะ. (2550). “รูปแบบและกระบวนการการจัดการชุมชนพึ่งตนเอง บ้านม่วงไข่”. **รายงานวิจัย**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น. เชียงใหม่.
- เครือข่ายองค์กรศาสนาด้านเอชไอวี/เอดส์ในประเทศไทย. (2555). **คู่มือโครงการเครือข่ายองค์กรศาสนาต้านเอชไอวี/เอดส์ ในประเทศไทย**. กลุ่มสื่อสารและสนับสนุนวิชาการ กองโรคเอดส์และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. (2554). **จริยศาสตร์เบื้องต้น: มนุษย์กับอุดมคติและมาตรการ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ธวัชชัย จันจุฬาและคณะ. (2559). **หนังสือแหล่งเรียนรู้พอเพียงเคียงธรรม**. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- พระมหาชัยวุธ โกชนกุล. (2547). “ศึกษาเรื่องการกระทำเหนือหน้าที่ในทฤษฎีจริยศาสตร์ร่วมสมัย”. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2526). **การพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: ไทยอนุเคราะห์ไทย.
- ส. ศิวรักษ์. (2550). **คั่นฉ่องส่องจริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศิษิตสยาม.
- สมจิตรา กิตติมานนท์. (2560) “ศึกษาเรื่อง การศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ ในระดับชุมชนจังหวัดนครสวรรค์”. **รายงานวิจัย**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นครสวรรค์.
- สัญญา สัญญวัฒน์. (2551). **ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์